
RECENZII

Masoneria în Transilvania. Repere istorice, coordonatori Tudor Sălăgean, Marius Eppel, Cluj-Napoca, 2007, 192 p., 22 planșe

Culegerea de studii consacrată masoneriei în Transilvania, sub coordonarea tinerilor istorici clujeni Tudor Sălăgean și Marius Eppel, aduce lumini interesante și nebănuite până acum despre o societate discretă ai cărei membri îi regăsim implicați, uneori actori importanți, în istoria recentă a României. Apariția volumului a fost legată de organizarea și itinerarea la Sibiu, Cluj și Reșița a unei expoziții cu aceeași tematică, cu patrimoniul muzeelor din Sibiu și Cluj-Napoca, dar și cu documente inedite puse la dispoziție de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Un catalog cu „*obiecte masonice din colecția Muzeului Brukenthal – Sibiu*” realizat de Mariana Daneș și Marius Eppel, și un altul cu „*obiecte masonice din colecția Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca*” sub semnăturile Katiușei Pârvan, Tudor Sălăgean, Danielei Comșa, cu bogate ilustrații color întregesc volumul. Abordările propuse în culegerea de studii pentru un spațiu multicultural, așa cum este provincia ardeleană, au vizat momente din istoria masoneriei la sași și maghiari, dar și activitatea masoneriei în rândul elitelor românești din veacul al XVIII-lea și până în perioada recentă. Studiul tânărului istoric Attila Varga „*Dincolo de zidul suspiciunilor. Francmasoneria maghiară: trecut, prezent, viitor*” p. 33-62 este unul consistent, elaborat pe documente de arhivă și parcurgerea acumulărilor scrisului istoric maghiar pe această temă. Merită reținută, din studiul lui Varga, situația masoneriei din Ungaria după intrarea acesteia în spațiul cortinei de fier (p. 59-62): „practic, în perioada 1957-1989, conducerea comunistă din Ungaria a tolerat francmasoneria până la un anumit grad și nu a ridicat piedici de natură legislativă care i-ar fi putut îngreuna activitatea. Mai mult s-a permis multora dintre frați să participe și la felurite reuniuni externe”. O cu totul altă soartă au avut membrii masoneriei române în perioada comunistă cu toate că ambele țări făceau parte din același spațiu politic și ideologic. Studiile lui Nicolae Ioniță „*Francmasoneria română în dosarele Securității. Între*

„Procesul francmasonilor” și problema „Ocultă” p. 121-154, și cel al Cristinei Anisescu „Impactul stereotipurilor și erorile de atribuire privitoare la francmasonerie în documentele întocmite de securitate”, p. 155-171, construite pe documente din fondurile Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, relevă situația dramatică prin care au trecut masonii români după impunerea regimului comunist.

Începutul sfârșitului pentru mișcarea masonică din România a fost marcat în februarie 1937, când la presiunea forțelor de dreapta Marea Lojă Națională din România a hotărât autodizolvarea. Cert este că atunci, cât și în perioada regimului antonescian din România, foștii membri ai lojilor masonice din România n-au fost arestați, urmăriți și persecutați (Ioniță, p. 122). Lumina Marii Loji Naționale din România s-a reaprins în septembrie 1944 însă pentru o scrută vreme, deoarece după înlăturarea monarhiei și desființarea partidelor politice la 11 iunie 1948, Ministerul de Interne a dispus închiderea lojilor. A început un val de persecuții al cărui moment culminant s-a derulat în cursul perioadei 1951-1953, când Securitatea a identificat francmasoneria cu dușmanul de clasă și a trecut la decapitarea acesteia. Liderii masoni români în frunte cu Constantin Bellu, Mircea Ciupercescu, Paul Bratășanu și alții au fost arestați și condamnați în urma unui proces în noiembrie 1953, cunoscut ulterior drept „procesul francmasonilor”. România a fost prima țară comunistă care a desființat ordinul francmason și a condamnat la ani grei de temniță pe liderii acesteia. O parte din membrii lojilor printre care români de cultură precum Sadoveanu, H. Hulubei, M. Ralea și V. Eftimiu au pactizat cu regimul comunist și au fost folosiți de acesta în scopul promovării noului regim politic în lumea liberă (Ioniță, p. 131). Desființarea lojilor masonice din România la începutul perioadei comuniste, confiscarea bunurilor și lichidarea fizică a liderilor acesteia se înscrie în fapt în procesul amplu de lichidare a elitelor politice, culturale și confesionale ale țării, proces derulat cu o virulență puțin întâlnită în spații vecine din același bloc comunist est european. Acțiunea de supraveghere a membrilor francmasoneriei române rămași în țară s-a derulat pe tot parcursul perioadei comuniste din istoria României, cu intensități crescute în perioadele de criză. Astfel anul 1984 se înscrie ca un moment când se poate marca o recrudescență a activității securității, care a deschis la acest moment dosarul de problemă 1780 de supraveghere a masoneriei sub numele de cod „Ocultă” (Ioniță, 143).

Analiza pe documentele din dosarul „Ocultă” realizată de Cristina Anisescu relevă persistența unor stereotipuri de gândire și limbaj de tipul „dușmanii poporului”,

„dușmani și trădători de patrie”, „uneltiri imperialiste”, „mentalități burgheze” și folosirea distorsionată a conceptelor de „libertate”, „drepturile omului”, „democrație” (Anisescu, p. 160-161).

Masoneria în Transilvania. Repere istorice oferă însă și cititorului interesat de problemă câteva contribuții inedite, clădite pe fondul documentar al unor muzee privitoare la rolul de prim rang jucat de masoni români în evenimente esențiale ale istoriei recente românești. Interesant de semnalat din această perspectivă ni se pare studiul Danielei Comșa și a lui Tudor Sălăgean privitor la relația om politic și masonerie în cazul lui Alexandru Vaida Voievod. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj deține un fond documentar extrem de consistent privitor la activitatea politică a lui Alexandru Vaida Voievod, între care și carnetul de mason emis de Grand Orient de France, loja Ernest Renan din Paris în anul 1919, pentru Alexandru Vaida Voievod. El a devenit membru al lojii pariziene în timpul conferinței de pace de la Paris din anul 1919, când a condus delegația României după retragerea lui I. I. C. Brătianu, cu acordul căruia, după propria mărturie, a intrat în masoneria franceză. Astfel, într-un moment istoric la care se luau decizii fundamentale privitoare la geografia politică a Europei, în urma primei conflagrații mondiale și România trebuia să-și joace impecabil șansa Vaida Voievod în consens cu Brătianu, devenit membru al masoneriei franceze, ceea ce a ușurat demersurile delegației române la Conferința de Pace de la Paris. Cartea de față se adaugă la producțiile istoriografice recente remarcabile, relative la implicațiile masoneriei în viața publică a României și a bătrânului continent european.

Dumitru Țeicu